«АЛТАРГАНАДА» МОРИЛЖО ХАЙРЛЫТ

ЗОЛОТАРНИК ОБЫКНОВЕННЫЙ (ЗОЛОТАЯ РОЗГА) - Solidago virgaurea L.

Семейство астровые (сложноцветные) - Asteraceae Dumort. (Compositae Giseke)

Золотарник обыкновенный (народные названия: василек малый, живительная трава, золотая розга, золотник, золототысячная трава, золотуха, золотушник, краснянка, порышник, семисильник, сердечник, цвинчарей, цвинчурия, центурия) - многолетнее травянистое растение с единичными прямостоячими, часто красноватыми стеблями и коротким деревянистым корневищем высотой 80-100 см. Листья очередные, продолговато-эллиптические, острые, пильчатые, с хорошо заметной сетью жилок. Цветочные корзинки золотисто-желтые, с краевыми язычковыми и срединными трубчатыми цветками; цветочные корзинки собраны в удлиненную узкую метелку. Запах травы слабоароматный, вкус горьковато-вяжущий, пряный. Цветет в июле-сентябре.

Встречается во многих областях европейской части Россия, в Западной Сибири, обильно - на Алтае, Северном Кавказе, во всех областях Украины, в Беларуси. Растет по лугам, полям, лесам, на опушках, в оврагах, кустарниках.

С лечебной целью заготавливается трава (стебли, листья, цветки) во время цветения.

В траве обнаружены сапонины, флавоноиды (астрагалин, кверцитрин, рутин), горькие, дубильные и красящие вещества, смолы, органические кислоты, эфирное масло, каротин, аскорбиновая и никотиновая кислоты.

Золотарник обыкновенный широко применяется в народной медицине различных стран. Растение способствует растворению камней в почках и мочевом пузыре, применяется при пиелонефритах, подагре, как мочегонное при наличии отеков, при поносах, хронических заболеваниях почек, мочевого пузыря, хронической астме, туберкулезе легких, при нарушении мочевыделения у пожилых людей (мимовольное мочеотделение или задержка мочи), обладает антисептическим, противовоспалительным, ранозаживляющим, спазмолитическим и вяжущим действиями.

Наружно настойку корней в виде примочек применяют как ранозаживляющее средство при гнойных ранах, порезах и язвах, при переломах костей. Измельченные листья прикладывают к инфицированным ранам, они способствуют очищению от гноя и более быстрому заживлению.

Отвар травы в виде полосканий используют при ангине, стоматитах, для укрепления рыхлых десен и при наличии неприятного запаха изо рта.

Внутреннее применение золотарника обыкновенного как ядовитого растения требует осторожности: противопоказано назначать при остром гломерулонефрите, беременным женщинам.

2 чайные ложки травы золотарника обыкновенного настаивать 4 часа в стакане остуженной кипяченой воды, процедить. Принимать по 1/2 стакана 4 раза в день до еды при камнях в почках.

1 столовая ложка травы на 1 стакан кипятка, настоять, процедить. Употреблять для полоскания горла, промывания ран, примочек.

Буряад угсаатанай түүхэ нэгэ мянган жэлһээ үлүү ааб даа. Манай элинсэг хулинсагуудай хуби зая̈ан һонирхолтой юм. Түүхын жэлнүүдэй шэдэлээн соо буряадууд ондо ондоо үүрэнүүдтэ хаягдашаһан байна. Бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ оройдоол табан зуу мянга гаран буряадууд тоологдоно. Россида 430 мянга гаран буряад яһатан ажаһууна гээд һүүлшын тоололго гэршэлнэ. Тиихэ зуурааа Монголдо 42 мянга, Хитадта 7,5 мянга буряадууд гэжэ хэлэлтэй.

Түүхээ һэргээхэдэ, уг гарбалаа сугларжа хэлсэхэдэ, соёлоо ниилүүлхэдэ, ямаршье хилэ һаад боложо шадахагүй юм гэжэ Монголдо ажаһуудаг манай угсаатан тоолоһон байна. Энэ ушараар 1994 ондо анха түрүүшынхиеэ «Алтаргана» гэһэн бүгэдэ буряадуудай улаасхоорондын фестиваль болоо бэлэй. Монголой Дадал сомондо буряад дуунай найр наадан гээд тус фестиваль эхиеэ абаа һэн. Эгээл эндэ энээнийе хоёр жэлдэ нэгэ дахин үнэргэхэ гэжэ хэлсэһэн түүхэтэй. 1996 ондо Монголой Биндэр сомон, 1998 ондо Хэнтэйн аймагай Батширээт сомон, 2000 ондо Зүүн аймагай Дашибалбар сомон энэ найрые уугаан абаһан байна. Хорин нэгэдэхи зуун жэлэй гарахаа байхада фестиваль үргэдөө һэн. Найр наадананай программада элдэбын соёлой мүрысөөнүүд, «Эрын гурбан наадан» оруулагдаһан юм.

Энэ наадананай эхи табигшадай тоодо Монголой арадай артист Дэмбрэлэй Жаргалсайхан, Монголдо ажаһуудаг буряадуудай эблэлэй президент Бэлигсайхан болон бусад мэдээжэ зон байгаа һэн гээд хэлэхэ шухала.

Мүн «Алтаргана» гэжэ нэрэнь онсо удхатай. Алтаргана хадаа талада ургадаг сэсэг гээшэ. Тэрэнэй үндэһэниинь уһа бэдэржэ, газар доошо орошоһон байдаг, хэдыган болобошье, шара үнгөөр сэсэглэдэг. Тон буряад угсаатантай адли. Хэды хүндэ орёо сагта ажаһуубашье, хэды хаана яана хаягдабашье, буряадууд үндэһэн соёлоо, уг гарбалаа, ёһо заншалаа алдаагүй гэһэн удхатай юм.

BURYAT-MONGOLIAN FESTIVAL
ALTARGANA
БУРЯАД-МОНГОЛШУУДАЙ НААДАН

ДАНГИНАНАРАЙ ХАРАЛГАН БОЛОХО

Бүтэдэ буряадуудай ехэ хуралдаанай үедэ сэбэр һайханай мүрысөөнүүд олоор болохоор хараалагдана. Тэрэ тоодо «Дангина» гэһэн конкурс онсо һуури эзэлнэ. Эндэ гуша гаран эгээл сэбэр буряад басагад хабаадаха юм.

Буряад Республика шэг шарайгаа харуулахаяа бэлдэжэ байна. Энэ ушараар тусхай һургуули нээгдэбэ, Азиин болон Номгон далайн дэргэдэхи регионуудай залуушуулай хуралдаанда иимэ бэлэдхэл болоо һэн гээд һанууулая. Тайзан дээрэ гоёор ябалгаһаа гадна хатарта, хүн зонтой харилсаанда болон бусад іоумэндэ һургаа бэлэй.

Мүнөөшье тус һургуули энэл маягаар хүдэлхэ, «Бидэ сохэнхидээ арадай ёһо заншалай гурим дээрэ тогтохобди», - гээд һургуулиин хүтэлбэрилэгшэ Баярма Жалцанова хөөрэнэ. Стилист, модельер, визажист гэһэн мэргэжэлтэй һургуулиин шабинарнуудаар хүдэлжэ эхилэнхэй. Мүн буряад хэлэндэ, аман зохёолдо, түүхэдэ һургаха багшанар эндэ ерэнэ. Юуб гэхэдэ, мэргэжэлтэдэй хэлэһэнэй ёһоор, конкурсын үедэ эгээл хүндэнь түрэл ёһо заншалаа, түүхээ мэдэлгын мүрысөөнүүд байха. Тиихэдэ ёохор басагадые хатаруулжа һургаха хэрэгтэй.

Энэ конкурсдо Монголой, Үбэр Монголой, Агын, Усть-Ордын эгээл сэбэр, ѳэрхэ дангинанар хабаадаха байна. Тус һургуули Буряадаймнай басагадай һайн дүн харуулахын тула нээгдэнхэй гээд ойлгое.

«АРАДАЙ АРТИСТ» НЮТАГААРХИНАА АМАРШАЛХА

Бага багаар фестиваль нээлгын ба хаалгын баяр ёһололой түсэбүүд элиржэ эхилбэ.

Нээлгын баяр ёһолол Буряадай АССР-эй 25 жэлэй нэрэмжэтэ түбэй хотын стадион дээрэ болохоор хараалагдана. Эмхидхэгшэд харагдаа үзэгдөөгүй юумэ бэлдэнхэй. Тэрэ тоодо пиротехническэ шоу оролсоно. «Эндэ ганса фейерверк тэһэлээд үнгэршэхэ бэшэ, лазерь хэрэглэгдэжэ, манай эндэ үзэгдөөгүй үйлэ хэрэг болохо юм», - гээд фестивалиин директор Норжима Цыбикова хэлэнэ.

Нэн түрүүн, бүгэдэ буряадуудай парад болохо. Удаань хэдэн часай турша соо Монголой, Үбэр Монголой, Агын, Усть-Ордагай ба Буряадай эстрадын, циркын одод гала-концертдэ хабаадаха. Эндэ Буряадаа суурхуулһан Амархуу Борхуу баяраараа нютагаархинаараа хубаалдаха.

БИЛЕТ БАЙХА ГҮ?

Иимэ асуудалда олон манай нютагаархин харюусаха гэжэ оролдоно. Нээлгын ба хаалгын баяр ёһололдо билет худалдаанда табинхай.

Бүгэдэ буряадай гэжэ нэрлэгдэһэн фестивальда хаа хаанахи хүн зон хабаадаха болоно. Тиимэһээ эндэхи зон талада үлэшэхэ аргатай. Юуб гэхэдэ, түб стадион хэды ехэ гэжэ һанагдабашье, тиимэ томо бэшэ. Энэ ушараар зарим аймагуудай захиргаануудыг биледүүдые захил хэдэ байна. Һүүлдэнь тэдэ нютагайнгаа түрүү хүнүүдтэ тараажа баярлуулха юм. Бухы засаг баригшад иигэжэ бэрхэ хүнүүдээ суглуулбаль, ямар һайн байгаа гээшэб.

БЭЛЭДХЭЛ МҮРЫСӨӨНҮҮД ДЭЭРЭ ХЭГДЭНЭ

«Эрын гурбан наадан» «Алтаргана» программада 2000 ондо оруулагдаа. Тэрэ гэһээр бухэ барилдаан, һур харбалга ба мори урилдаан бухы наадананай эгээл гоё хэмжээ ябуулганууд нэгэн болоно гээшэ. Мүн манай эндэ эдэнийе һонирхол татамаар үнгэргэхөөр хараалагдана. Алхам бүхэн шүүмжэлэгдэнэ, мүрысөөнүүд боложо, тэндэ бэлэдхэл хэгдэнэ. Спортын программа эмхидхэгшэд яагаад тэрэ мүрысөөе хэбэл дээрэ байхаб гэжэ хаража үзэнэ. Эгээл иимэ мүрысөөнүүдэй нэгэн гэхэдэ, 9-дэхи олимпийскэ халаанай һургуулиин шангуудта хүртэхын тула мүрысөөн болоно.

Бухэ барилдаан хаа хаанагүй эгээл дуратай зүйл болоно. Буряадта, Агада, Үбэр Монголдо болон Монголдошье ондо ондоогоор барилдаашад мүрысэнэ гээшэ. Бухы дүримүүдынь хаража, нэгэ адлишуу болгоод байнхай. Энэ талаар гурба-дүрбэн эрдэмэй-практическа семинарнууд, һоригшодой һургалганууд болоһон байна. Эгээл орёо асуудалнь гэхэдэ, барилдаашад яагаад хубсалаад байхаб гэһэн асуудал болоно. Шоодог үмдөөд, дээрэнь зоодог татаад, хүлдөө гутал үмдэхэ гэһэн шиидхэбэри абтаа. Барилдаашан эхиндэнь хатар харуулха ёһотой.

Һүүлшын харалгын мүрысөөндэ 160 барилдаашад гурбан шэгнүүртэ хэр бэлэдхэлтэй байнаа харуулаа. Зэдын аймагай Геннадий Гырылов, Баргажанай Михаил Дамбиев ба Мухар-Шэбэрэй Олег Болонев гэгшэд өөр өөрынь шэгнүүртэ түрүүлжэ гарабад. Абсолютна чемпионой нэрэ зэргэдэ Зэдын аймагай Сергей Федосеев боложо шадаа. 40 наһа гарашаһан хүн илалта туйлаба гээд хэлэлтэй. Тээд, залуу шамбай хүбүүд хаана гээшэб? Саг бага үлэбэ, найн тамиршанние республиканай бэлдэжэ шадахань гү?

Мүн һур харбалгаар хэдэн асуудалнууд гараад ерэнэ. Нэн түрүүн һур номшо тухай. Юуб гэхэдэ, найр наадананай гуримай ёһоор хэрэглэгдэхэ хэрэгсэлнүүд республика доторнай тон үсөөн гээшэ. Мүн һур номшо дархалха хүнүүд хомор болонхой. Физическэ культура болон спортын талаар республиканска агентствын таһагые даагша Баир Дашибальжировай хэлэһэнэй ёһоор, һур номшо Монголһоо худалдан абтаха.

Энэ мүрысөөндэ 50 гаран харбагшад хабаадаа. Абсолютна чемпионой нэрэ зэргэдэ Захааминай аймагай Туяна Гончикова хүртөө. «Би таабайнгаа харбажа байнан һур номшо абаад ябанаб. Эндэ ерэхэеэ байгаад, энэмни эдэршоо. Миниии норигшо Шагдар Хазагаев бага зуура заһаа. Түрэл нютаг таманай һур номшо дархалха хүнүүд үгы болошоо. Энэнь голхоролтой», - гээд Туяна хөөрэнэ.

Тус мүрысөөн олон тоото шиидхэгдээгүй асуудалнуудые харуулба гээшэ. Ноёд һайд бултыень харан үзэжэ, шиидхэжэ, Буряадаймнай тамиршад амжалта туйлаха бээ гэжэ найдагдана.

Тус хуудаһа Борис БАЛДАНОВ бэлдэбэ.